

Ana Geršak

Žiga Valetič: *Optimisti v nebesih.*

Ljubljana: Mladinska knjiga (Nova slovenska knjiga), 2014.

Takole na prvo žogo zvenijo *Optimisti v nebesih* kot vic za katerega s(m)o vsi že slišali, pa se ga nihče ne spomni – vsaj ne dovolj natančno, da bi ga lahko ponovil. Pušča bolj nedoločen občutek, nekako v stilu “optimist verjame, da živimo v najboljšem vseh svetov, pesimist pa se boji, da je to res”, s čimer pa se zgodba pravzaprav že zaključí. Morda pa naslov preprosto napeljuje na misel, da si znajo optimisti povsod ustvariti mala “nebesa”, tako kot družina Narobe, s katero ni nič narobe, pravzaprav so vsi še preveč normalni, čeprav bi glede na njihove poklice – in glede na samooklicano “čudaškost” – pričakovali kakšne hudo odpičene modele. Začenši z očetom imajo vsi člani družine poudarjeno humorno žilico: oče Lojze je svoje čase pisal za kulturni humoristični almanah v stilu *Pavlihove pratike*, starejša hči Ela je zvezda kratkočasnih televizijskih nanizank in špateatrovskih monokomedij, mlajši Luka pa se preizkuša v standupu. Kar se njegove poklicne uspešnosti tiče, je treba avtorju verjeti na besedo, saj so besedila, ki naj bi služila kot podlaga za njegove nastope, vse prej kot smešna, kar bi sicer lahko brali kot bodico na račun nekritične, prehitro zadovoljene publike, toda zdi se, da je bil namen vseeno drugačen. Je pa zato toliko bolj komična razlika med Lojzetovo slavo priznanega humorista in dejansko kakovostjo humoresk, ki jih objavlja v časopisu.

Časi so se pač spremenili in Valetičev roman je do neke mere tudi beleženje sprememb, ki so se zgodile v zadnjih tridesetih (in več) letih. Lojze je predstavnik stare garde, ki je od svojega dela še lahko spodobno živela, medtem ko sta njegova otroka prepuščena logiki prostega trga. Predvsem Luka, kajti Ela je še ujela vlak zaposlovanja za nedoločen čas in se preživlja z redno službo v stalnem gledališču in z dodatnim priboljškom v komerciali, njen brat pa se spopada z zakoni džungle *freelance* dela. Tu sta še Elin partner Damjan, psiholog z delom v knjižnici, in Beti, Lukova žena, ki se znajde v nezavidljivem položaju diplomantke v drugem

desetletju 21. stoletja. Beti, ki želi imeti otroka, ker to pomeni, da se lahko vsaj začasno ogne delovnemu trgu; ki potepta svoja načela, se priključi eni izmed strank in začne agresivno širiti anonimna propagandna sporočila po spletnih forumih v zameno za uborno plačilo in košček finančne neodvisnosti; ki želi biti emancipirana ženska, a ni pripravljena prevzeti svojega deleža odgovornosti; Betijina zgodba je sama po sebi dovolj močna, da zasenči preostale člane družine Narobe. Damjan, partner emancipirane in večinoma odsotne ženske, perfektno združuje vloge skrbnega očeta, pridnega gospodinjca, vdanega sopotnika in vzornega zaposlenega. Tako rekoč sanjski tip, ki ostaja z eno nogo še vedno priklenjen na patriarhalni model, zaradi česar se zdaj preveč zdaj premalo obremenjuje. Valetičevi liki zavzamejo romaneskni prostor kot osebe iz mesa in krvi, kot resnične pojave zunajliterarnega življenja.

Bolj kot zgodba, ki ni pravzaprav nič drugega kot konvencionalna pripoved o zgodah in nezgodah povprečne družine izginjajočega "srednjega sloja", *Optimiste v nebesih* odlikujejo večplastni, življenjski značaji. Vsakemu od junakov – Lojzetu, Eli, Luki, Damjanu in Beti ter Lojzetovi ženi Minki in pozneje, po njeni smrti, vnukinji Hanki – Valetič odmeri prostor v obliki kratkih poglavij, ki se nato po občutku izmenjujejo. Kljub poenotenemu pripovedovalcu jim avtor (z)gradi prepričljivo osebnost s tem, da pokaže njihove odzive na dileme družine, smrti, življenja in dela. Poleg že omenjenih materialnih tegob so tu namreč še eksistencialne. Damjan sanja o velikem romanu, da bi svoje bivanje osmisлил z umetnostjo in kompenziral pomanjkanje seksa; ko mu Ela povrne zaupanje v njegovo moškost, pa spet ni prav, ker se mora zaradi pomanjkanja časa odpovedati pisanju umotvora. Tudi Ela sanja o *pravi* umetnosti, o pomembnosti & vzvišenosti tragičnih vlog v nasprotju z "obsojenostjo" na komedijantsko plehkost. Ela se vživi v vlogo "žrtve" svojega priimka in šele na koncu prevzame odgovornost za svoje odločitve. Lojze čuti, da ga je povozil čas; meje humorja so se od časov najbolj brane humoristične pratike premaknile v njemu nerazumljivo smer, in čeprav se še tako trudi ohranjati kondicijo in uskladiti svoje šale s sodobnostjo, mu ta zmeraj znova dokaže, kako zelo je pogorel.

Optimisti v nebesih so sodoben roman o aktualnih družbenih problemih, ki se v zgodbo vpletajo na opazen, a nevsiljiv način. Avtor v romanu neobremenjeno spregovori o umetni oploditvi, sodobnih in drugačnih družinskih celicah, prekernem delu mlajše generacije in vseh težavah, ki iz tega izvirajo. Z integracijo različnih življenjskih praks v osrednjo zgodbo Valetič marginalizirane glasove potegne v center in jih predstavi kot povsem običajne, kar tudi so. Toda vsi ti prepričljivi značaji bolje delujejo

sami zase kot v skupinski zasedbi. Vsak lik je glavni igralec v svojem filmu, občasno se seveda sreča z drugimi, a nikoli povsem in nikoli zares. Smrt v družini, ki naj bi družinske člane povezala in upravičila romaneskno formo, postane le tema med temami in s tem nekoliko omledna replika na tisto frazo, da je smrt naravni del življenja.

Optimisti v nebesih so prijazen in nevsiljiv roman. Razen razpršenega fokusa mu formalno ni mogoče ničesar zares očitati: je družbeno odgovoren, s posluhom za aktualne probleme, z dobro izrisanimi karakterji in odprt do drugačnosti. Težava *Optimistov* je, da so preveč konvencionalni. Družina Narobe je družina brez posebnosti in brez posebnih, omembe vrednih problemov, saj je tudi smrt zgolj eden od povsem življenjskih pripetljajev. Člani družine so že lahko zanimivi, njihova zgodba pa ne preveč. Tudi tam, kjer bi roman lahko pokazal več drznosti, recimo glede umetne oploditve, prekernega dela ali pri prevpraševanju družinskih vlog, ostaja v polju politično korektnega. Zamuja priložnosti, kjer si jih sam ustvari. Po drugi strani pa je upodobitev *običajne* družine Narobe dobrodošla prevetritev od patoloških ali patološko nesrečnih družin, ki vztrajno strašijo po domači književnosti. Ne nazadnje je Valetič, glede na Tolstojevo maksimo o srečnih in nesrečnih družinah, kljub vsemu izbral težjo, a zato toliko bolj izpolnjujočo srečno verzijo zgodbe. In to ni mačji kašelj.